

duurdere soorten van handel dan ongehuwde vrouwen.

Weduwen speelden vaak ook een relatief grote rol binnen de rijke sector van de internationale groothandel, ook al vertoonden ze zich nooit op de Beurs. Vernieuwend in dit hoofdstuk is de aandacht voor de rol van renteniersters in de groeiende financiële sector in Amsterdam. Vrouwen die als rentenierster in de bronnen voorkomen, bleken vaak bepaald geen passieve couponknipsters, maar zeer actief en ondernemend. Bovendien waren de mannen in de internationale handels- en financiële wereld numeriek weliswaar duidelijk verre in de meerderheid, maar opmerkelijk genoeg behoorden de vrouwen die in deze sector actief waren tot de welvarendste leden van deze groep.

Een opvallend gemis in het boek vond ik eigenlijk alleen het gebrek aan aandacht voor de mogelijke rol van gestegen huwelijksleeftijden en gedaalde nuptialiteit in de achttiende eeuw in de toename van het vrouwelijk ondernemerschap. Nog enkele andere kleine kritische puntjes tot slot: er is vaak sprake van wat omslachtige formuleringen en herhalingen, waardoor het boek dikker is geworden dan naar mijn oordeel nodig was geweest, af en toe is het Engels wat stroef, en bijvoorbeeld een woord als ‘enormous(ly)’ komt nogal vaak voor. Maar op dat soort ondergeschikte punten zal deze jonge auteur zich ongetwijfeld gemakkelijk weten te verbeteren nu ze inmiddels een onderzoeksplaats in Cambridge heeft weten te verwerven.

Wantje Fritschy, Vrije Universiteit Amsterdam (w.fritschy@let.vu.nl)

Goodfriend, J.D., Schmidt, B., Stott, A., ed., *Going Dutch. The Dutch Presence in America, 1609-2009* (The Atlantic World 15; Leiden, Boston: Brill, 2008, xvii + 367 blz., €99,-, ISBN 978 90 04 16368 3).

In this elegantly conceptualized collection of essays, the editors give a brief four-century overview of the experience of the Dutch in America, concentrating first on the curious omission or erasure of this experience from the ‘master narrative’ of U.S. history, despite the fact that eighteenth-century American statesmen patterned early American institutions on Dutch models and ideals.

They next review how, in the early nineteenth century, Dutch Americans got a bad rap from Washington Irving’s portrayal of them as clownish inepts, but how large-scale and alarming immigration of Catholics and Jews in mid-nineteenth century subsequently elevated old-settler white and Protestant Dutch Americans in the ‘pantheon of the truest Americans’. The pantheon was broadened to include the wave of nineteenth-century Dutch immigrants to the Midwest, where they blended easily into the white, middle-class, hard-working, civic-minded, and church-going American heartland. In mid-twentieth century, Dutch artists, architects, designers, and academics brought modern forms of Dutchness to America. And finally, a new ‘historiographic moment’ arrived in which a new generation of scholars began to reconsider

the story of the Dutch in American social, political, and cultural history. This volume of essays is a very bright spot in that new historiographic moment.

The theme of the first four chapters is the erasure, of one sort or another, of the Dutch experience in America. In 'Dutch Art and the Hudson Valley Patroon Painters', Louisa Wood Ruby makes short shrift of the notion that early eighteenth-century Dutch-American portrait paintings were based on British mezzotints. Rather, the painted sources of the mezzotints were Dutch portraits. The British attribution she views as an all-too-common omission of Dutch influences from American history and culture – a theme also of Joseph Manca's essay. Manca traces the arc that describes critics' views on Hudson Valley Dutch urban architecture from pleasing in the seventeenth and early eighteenth centuries to negative ('Gothic') at mid-century to pleasing again in the colonial revival era when the Dutch would be 'rediscovered as a "good" ethnic group' in the face of immigration from southern and eastern Europe.

Judith Richardson writes on hauntedness, a form of cultural memory at which the colonial Dutch in the Hudson Valley are at the foundation, but whose presence, ironically, was largely forgotten ('erased') by the time Washington Irving lifted his pen to write his jocular story of Dutch New York in 1809. Irving portrayed the Dutch as buffoonish relics, ghosts of an obscure past era, long lost to memory. Yet, Richardson points out, Hudson Valley tales of haunting, including Irving's famous ones, left the Dutch vulnerable to a series of 'ulterior appropriations'. Mark A. Peterson's essay on Boston Brahmin John Lothrop Motley is an erasure of Dutch influence in America of another sort, for Motley's popular historical works dealt with the influence of the Dutch in Holland, not on their presence in America.

With Hans Krabbendam's essay on the formation of a Dutch-American subculture in Midwestern America, the theme changes from the 'erasure' of Dutchness in America to its persistence through the determination of committed seceders from the Dutch Reformed Church to form communities of likeminded religious conservatives. Robert Schoone-Jongen's essay on religion and Calvinist and agrarian Dutch settlements in Minnesota and Julie Berger Hochstrasser's essay on vision and social memories in Dutch communities in Iowa corroborate Krabbendam's point that settlement patterns, religion, family ties, education, and public and private communication between the new communities and the old back in the Netherlands were crucial in causing Dutchness to persist for a century and more in the Midwest, in spite of the relatively small numbers of emigrants.

Two chapters by art historian Nancy T. Minty and Dennis P. Weller discuss the phenomenon of Gilded Age art collectors' zeal for Golden Age Dutch masters, Minty attributing this to Americans' faith in Dutch realism and moral conscience and Weller to American admiration for Dutch art's 'simple, unpretentious subject matter' and ability to portray concerns and aspirations common to both the Dutch and the American republics.

The volume concludes with two essays by Tity de Vries on Dutch Futures Studies pioneer Fred L. Polak and by Christopher Pierce on Rem Koolhaas, 'From Bauhaus to Our House to Koolhaas'. In an epilogue, Willem Frijhoff tackles the elusive and ambiguous matter of Dutchness itself in an essay that is

must reading not only for current writers on the Dutch presence in America, but for those to come.

The editors hope that *Going Dutch* will stimulate more research, so that in time an integrated history will emerge, taking chronological, geographical, and interdisciplinary factors into account to get at the cultural core of the Dutch-American identity. However, if their vision is for a one-volume history that bridges the temporal and spatial bifurcation that presently exists between the old and new immigrations, one comes away from *Going Dutch's* essays with the feeling that there is such a cornucopia of themes, topics, angles, and perspectives to cover that a one-volume history is probably a fond hope at best. Perhaps the appearance of new works that taken together would eventually rebrand Dutch-American studies in general is a more realistic outcome.

In any case, *Going Dutch* provides an informative and provocative new look at the place of the Dutch in American society as well as many leads and suggestions for further research.

Firth Haring Fabend, New York University (fhfabend@verizon.net)

Buijs, P., *De eeuw van het geluk. Nederlandse opvattingen over geluk ten tijde van de Verlichting, 1658-1835* (Dissertatie Utrecht 2007, Hilversum: Verloren, 2007, 288 blz., €29,-, ISBN 978 90 6550 999 4).

In het relativiserende en ironische moderne intellectuele klimaat speelt het begrip geluk geen rol van betekenis meer. Het is gezonken en gedevalueerd cultuurgoed geworden, alleen nog geschikt om dienst te doen in sentimentele pulpromans of in de schaamteloze emotionaliteit van praatprogramma's voor halfgeletterden. Bij serieuze analytici echter roept het begrip tegenwoordig gevoelens van ongemak of zelfs gêne op. Dat was in de achttiende eeuw heel anders. In die periode was geluk alomtegenwoordig in het intellectuele debat. Geluk was tijdens de Verlichting, zoals Peter Buijs aan het begin van zijn proefschrift terecht opmerkt en in de rest van zijn boek uitgebreid laat zien, 'een algehele obsessie'. Nu wisten we dat in zijn algemeenheid natuurlijk al. Iedereen die ook maar enigszins vertrouwd is met de achttiende eeuw weet dat in de Amerikaanse *Declaration of Independence* 'the pursuit of happiness' als onvervreemdbaar menselijk recht is opgenomen. Ook in de achtereenvolgende Franse *Déclarations des droits de l'homme et du citoyen* van ruim een decennium later vormde geluk een belangrijk politiek criterium (hoewel de term *bonheur*, in tegenstelling tot wat Buijs beweert, pas in 1793 in het eerste artikel van een *Déclaration* werd opgenomen). De intellectuele wortels van deze laat achttiende-eeuwse politieke overtuigingen zijn voor tal van landen onderzocht, met als beroemdste voorbeeld Robert Mauzi's klassieke studie *L'idée du bonheur dans la littérature et la pensée françaises au XVIIIe siècle* van bijna een halve eeuw geleden.

Voor Nederland bestond er tot op heden geen boek over de geschiedenis van het geluksbegrip in de achttiende eeuw. Nu de bestudering van dit zo lang verguisde tijdvak in de Nederlandse geschiedenis echter een hoge vlucht heeft genomen, kon ook de analyse van dit centrale begrip niet uitblijven. Peter Buijs heeft deze moeilijke en belangrijke taak op zich genomen en met zijn waardevolle studie beschikken we nu over een Nederlandse pendant van Mauzi. De begin- en eindpunten van 1658 en 1835 (de publicatiejaren van Nederlandstalige werken over het geluk door respectievelijk Simon Oomius en Christiaan Hendrik Clemens) suggereren meer exactheid dan het onderwerp van de studie verdraagt, maar Buijs heeft zeker gelijk met het kiezen van het midden van de zeventiende eeuw en het begin van de negentiende eeuw als geschikte chronologische grenzen voor zijn onderzoek. Want hoewel ook de klassieke en christelijke erfenis een belangrijke rol bleef spelen, kreeg het geluksbegrip door de filosofische vernieuwingen van het midden van de zeventiende eeuw (met Descartes en Spinoza in een hoofdrol) een duidelijk nieuwe inhoud en verloor het verlichte geluksbegrip in de eerste helft van de negentiende eeuw evident terrein. Buijs bestudeert de opkomst en neergang van het Nederlandse verlichte geluksbegrip op basis van een indrukwekkende hoeveelheid bronnenmateriaal. Waar Mauzi, geheel in de stijl van de intellectuele geschiedenis zoals die vijftig jaar geleden nog werd beoefend, zich vooral richtte op teksten van het hoogste intellectuele niveau, daar heeft Buijs, die de methodologische aanbevelingen van zowel de 'Cambridge School' als de Duitse *Begriffsgeschichte* ter harte heeft genomen, een veel breder scala aan teksten bestudeerd. Naast filosofische en theologische verhandelingen besteedt hij bijvoorbeeld ook aandacht aan de rijke tijdschriftliteratuur uit de Nederlandse achttiende eeuw. Dit heeft als groot voordeel dat we meer dan bij Mauzi te weten komen over de brede verspreiding van het geluksbegrip, maar als nadeel dat de analyse van de verschillende genres vaak nogal wat inhoudelijke herhalingen bevat. Bovendien maakt de auteur onvoldoende duidelijk waarom hij bepaalde genres periodieke literatuur wel en andere niet bij zijn onderzoek heeft betrokken.

De voornaamste conclusie die Buijs uit zijn onderzoek trekt, is dat de Nederlandse visies op geluk niet in wezenlijk opzicht afweken van het denken over dit onderwerp in andere Europese landen. Net als in de omringende landen werd in de Republiek het geluksconcept vanaf het midden van de zeventiende eeuw geseclariseerd, lag er tot aan de receptie van het denken van Kant een sterke nadruk op de symbiotische relatie tussen deugd en geluk, zag de achttiende eeuw de op- en neergang van pogingen het geluk langs strikt wetenschappelijke weg te benaderen, en verzoende de christelijke leer zich in de loop van de achttiende eeuw steeds meer met de legitimiteit van het menselijk streven naar aards geluk. De tijd dat Nederlandse historici, om begrijpelijke redenen overigens, vooral op zoek waren naar het eigen karakter van de Nederlandse Verlichting lijkt thans achter ons te liggen.

Het belangrijkste punt van kritiek dat men op dit in vele opzichten rijke proefschrift kan hebben betreft het vrijwel volledig ontbreken van een analyse van het politieke geluksbegrip. Hier wreekt zich het feit dat Buijs, zoals hierboven reeds is opgemerkt, tamelijk willekeurig te werk lijkt te zijn gegaan